

„Lengyelek, Fegyverbe!” - a varsói Vihar 63 napja

Az ESTÖRI 1944. évi utolsó, decemberi lapszámában visszatekintünk az idei háborús év egyik leghősiesebb, legdrámaibb s egyben legvitatottabb eseményére: a varsói felkelésre, mely 1944. augusztus 1-jén vette kezdetét, és alig két hónapja, október 2-án ért véget. Hogy jutott el a sokat szenvedett lengyel nép odáig, hogy újra élet-halál harcot kelljen vívnia a függetlenségéért? Hogy ezt a kérdést megválaszolhassuk, vissza kell tekintenünk a két nagy háború közötti időszakra, amikor is alapjaiban változott meg a lengyel külpolitika.

Lengyelország 1918. november 11-én, 123 évvel a harmadik felosztása után született újjá, s határai hosszú harcokat követően szilárdultak csak meg. Az 1930-as években a Szovjetunió és Németország közé ékelt állam külpolitikáját elsősorban az elszigetelődéstől való félelem, a német és szovjet expanziós törekvések akadályozása és nagyhatalmi álmok dédelgetése határozta meg. Az 1925-1936 között államfői tisztséget betöltő Piłsudski marsall (a „lengyel Horthy”) lazítani kívánt a Franciaországra építő külkapcsolatokon, s gyengíteni akarta a kisantant befolyását. E törekvés következménye volt az 1932. július 25-én megkötött, majd 1934. május 5-én megújított lengyel-szovjet megneemtámadási szerződés. A nagyhatalmi státuszt Csehszlovákia felosztásával kívánta elérni a lengyel állam, a végső cél egy laza államszövetség, az ún. „Harmadik Európa” létrehozása lett volna. A lengyel külügy e mellett jó kapcsolatot kívánt ápolni Nagy-Britanniával és Németországgal is.

A hitleri faji gyökerű, expanzív és háborúpárti külpolitikát kezdetben szintén az elszigetelés fenyegette. Miután sikertelennek bizonyult a közeledésük Nagy-Britannia, s először Mussolini Olaszországa felé is, a németek érdeklődése Lengyelország felé fordult. Mindkét ország el akarta kerülni az elszigetelődést, növelni akarta közép- illetve kelet-európai befolyását, s ellenséggként tekintett a Szovjetunióra. Emellett Lengyelország vissza akarta szorítani a csehszlovák hegemóniát, s ebben Németország támogatta is. A diplomáciai közeledés eredménye az 1934. január 26-án Berlinben megkötött lengyel-német megneemtámadási szerződés volt, melyet további gazdasági és kulturális egyezmények követtek. Az 1938-as müncheni szerződés értelmében Lengyelország annektálhatta a csehszlovákiai Olsa-vidéket is.

A lengyel-német megneemtámadási szerződés aláírása. Balról jobbra: Hans-Adolf von Moltke német nagykövet, Piłsudski marsall, Joseph Goebbels német propagandaminiszter, Józef Beck lengyel külügyminiszter.

1939 tavaszára azonban feszültté vált a lengyel-német viszony. Márciusban a lengyel kormány elutasította a németek több követelését; elfogadták viszont az országuk területi integritását célzó brit-francia garanciákat. A megneemtámadási szerződés ugyan tíz évre kötött, de alig több mint öt évet élt. Németország 1939. április 28-án mondta fel az egyezményt, s ezzel Lengyelország kísérlete a független nagyhatalmi politikára zátonyra futott. 1939 augusztus 25-én ugyan még megkötöttek egy lengyel-brit segítségnyújtási egyezményt, de ez sem akadályozhatta meg, hogy a lengyel területek váljanak a második világháború első áldozatává. Miután Németország és a Szovjetunió titokban megegyezett Lengyelország felosztásáról, 1939. szeptember 1-jén Hitler hadüzenet, s minden kiváltó ok nélkül megtámadta Lengyelországot. Az érvényben lévő egyezmények ellenére senki nem segített a lengyeleknek, sőt a szovjet csapatok 1939. szeptember 17-én maguk is lengyel területre léptek. A megszállás évei alatt mind a szovjet, mind a német megszállók módszeresen igyekeztek kiirtani az értelmiségieket, és kizsákmányolták a lakosságot, miközben a halál- és munkatáborok is megkezdték működésüket. A lengyel kormány Londonba menekült, a földalatti ellenállás pedig már a Varsó eleste utáni napon kezdetét vette.

Hitler: – A föld söpredékéhez van szerencsém?
 Sztálin: – A munkások véres kezű gyilkosa, ha nem csalódom?
 A földön heverő tetem: Lengyelország

A lengyel ellenállók legnagyobb megmozdulása kétségkívül az 1944-es varsói felkelés volt, melyet 14 hónappal előzött meg a kegyetlenül levert varsói gettó lázadás. A zsidók hihetetlen, hősies küzdelme jelentősen hatott a lengyelekre. A varsói felkelés célja a város katonai visszafoglalása volt, lehetőleg még a Vörös Hadsereg bevonulása előtt. Sztálint a londoni emigráns kormány tájékoztatta a felkelés tervéről, de nem sikerült elnyerni a támogatását. A felkelést a „Vihar” hadművelet részeként 1944. augusztus 1-jén 17 órakor, a „W” órában indították meg az illegális Armia Krajowa (Honi Hadsereg, AK) alakulatai Bór-Komorowski tábornok parancsnoksága alatt, miután a Vörös Hadsereg elfoglalta Pragát, Varsó elővárosát. A felkelők létszáma 50 ezer fő volt, míg a németek kezdetben 15 ezren voltak, de később az ő számuk is 50 ezerre nőtt. A lengyel és német csapatok közt a legnagyobb különbséget a fegyverek minősége és mennyisége jelentette. A felkelők szinte kizárólag csak kézi fegyverekkel rendelkeztek, ennek ellenére az első négy napban stratégiai pontokat szereztek meg.

A felkelés rövid időn belül tömegellenállássá alakult át. A civilek újra szervezték a gazdasági és társadalmi életet: táborigényházak, kórházak, mentőegységek, tűzoltóság, fegyverműhelyek jöttek létre. Működött a tábori cserkész posta, a víz-és áramellátás, rádiót működtettek, újságot adtak ki.

A lengyel sikerre azonban külső segítség nélkül semmi esély sem volt, de a lengyeleket most is cserbenhagyták szövetségeseik. A nyugatiak csak szimbolikus támogatást nyújtottak, a Vörös Hadsereg pedig semmilyen. A felkelés elbukott. Az AK Főparancsnokságának képviselői október 2-án 21 órakor aláírták a kapitulációt, a tisztek és közkatonák hadifogságba kerültek. Varsóból mintegy fél millió embert telepítettek ki, kb. 18 ezer katona és 180 ezer civil veszítette életét, 25 ezer katona sebesült meg, a város 25%-a megsemmisült, a németek 1944 decemberéig Varsó 85%-át tették a földdel egyenlővé. A németek is komoly veszteségeket szenvedtek: 17 ezer német katona halt meg, 9 ezren megsebesültek, a felkelés leverésének költségei pedig jelentősen meggyengítették a III. Birodalom gazdaságát. A német-szovjet front 63 napos vesztéglése alatt a nyugati szövetségesek óriási területeket szabadítottak fel.

A varsói felkeléssel kapcsolatban számos megválaszolatlan kérdés van: szükség volt-e rá; ki a felelős a katasztrófáért, amellyel végződött; mi ennek az eseménynek a valódi jelentősége; mi lesz most Lengyelország sorsa? Ezekre a kérdésekre talán majd egyszer választ kapunk, ha a háború véget ér, de addig is tisztelettel emlékezünk a lengyel hősökre, akik hazájukért áldozták életüket.

Irodalom- és forrásjegyzék

Vezércikk: „Lengyelek, Fegyverbe!” - a varsói Vihar 63 napja

1. **BIHARI Péter:** *A 20. század története fiataloknak.* Holnap Kiadó Kft., 1994. 180-181., 206. o.
2. **DAVIES, Norman:** *Európa története.* Osiris Kiadó, Bp., 2000; 978-979. o.
3. **DEÁK István:** *Európa próbatétele - Együttműködés, ellenállás és megtorlás a második világháború alatt.* Argumentum Kiadó és Nyomda Kft., Bp., 2015.
4. **HELLER, Mihail – NYEKRICS, Alexandr:** *Orosz történelem. II. kötet. A Szovjetunió története.* Osiris Kiadó, Bp., 2003., 383-384. o.
5. **KINDER, Hermann – HILGEMANN, Werner:** *SH atlasz. Világtörténelem.* Springer-Verlag, Budapest, 1995., 433. o.
6. **MENYHÁRT Lajos:** *A II. világháború (1939-1945).* In: **Gunst Péter** (szerk.): *Európa története.* Csokonai Kiadó Kft., Debrecen, 1996., 368-369., 371. o.
7. **NN:** *A Varsói Felkelés.* In: <https://www.gov.pl/web/magyarorszag/a-varsoi-felkels> (Letöltve: 2024.12.01.)
8. **Tomasits Bence:** *Egy elfeledett szerződés: A német-lengyel megnemtámadási egyezmény.* In: <https://ujkor.hu/content/megnemtamadas-egeyzmeny> 2019.05.12. (Letöltve: 2024.12.10.)

A vezércikk képeinek forrása

Kép 1: a lengyel-német megnemtámadási szerződés aláírói:

Tomasits Bence: *Egy elfeledett szerződés: A német-lengyel megnemtámadási egyezmény.* In: <https://ujkor.hu/content/megnemtamadas-egeyzmeny> , 2019.05.12. (Letöltve: 2024.12.10.)

Kép 2: karikatúra Sztálinról, Hitlerről és Lengyelországról

BIHARI Péter: *A 20. század története fiataloknak.* Holnap Kiadó Kft., 1994. 181. o.

Kép 3: Pillanatkép a varsói felkelésről

<http://tortenelemcikkek.hu/node/530> (Letöltve: 2024.12.10.)

Kép 4: Fiatal varsói felkelők

<https://moszkvater.com/varso-leghosiesebb-63-napja/> (Letöltve: 2024.12.10.)

Kép 5: A felkelés jelképévé vált P és W betűkombináció

<https://instytutpolski.pl/budapest/2020/07/27/magyar-katonak-es-a-varsoi-felkeles/> (Letöltve: 2024.12.10.)

2. cikk: *Nyolcszor a pokolban - terrorbombázások Győr ellen*

In: [Győr II. világháborús bombázásának 80. évfordulójára](#). In: <http://civilekgyorert.hu/index.php/gyor-1944-bombazas-evfordulo/> (Letöltve: 2024. 11.25.)

3. cikk: „*Fekete ördögök*” a falaise-i katlanban

In: <https://bronson.men/2022/07/20/a-haborus-hos-akire-nem-tartott-igenyt-a-hazajastanislaw-maczek-lenyugozo-ujrakezdeseinek-tortenete/> (Letöltve: 2024.11.28.)

In: https://en.m.wikipedia.org/wiki/Hill_262 (Letöltve: 2024.11.28.)

4. cikk: *Modern Prométheuszok a náci sas karmaiban: a megszállt országok gazdasága*

DOMONKOS Endre: *A háborús megszállás költségei Kelet-Közép- és Délkelet Európában a második világháború idején.*

In: https://real.mtak.hu/88280/1/EPA03448_multidiszciplinaris_2018_2_004-018.pdf (Letöltve: 2024.12.13.)

5. cikk: „*Inter arma silent Musae (?)*” - művészsorsok a II. Világháborúban

BARATTA, Ilaria: *Bedřich Fritta, der jüdische Illustrator, der das Leben im "Musterghetto" Theresienstadt zeichnete*. In: <https://www.finestresullarte.info/de/werke-und-kunstler/bedrich-fritta-der-judische-illustrator-der-das-leben-im-musterghetto-theresienstadt-zeichnete> (Letöltve: 2024.12.05.)

Bedřich Fritta. Friedrich Taussig.

In: <https://www.yadvashem.org/yv/de/exhibitions/art/fritta.asp> (Letöltve: 2024.12.05.)

Bedřich Fritta. Zeichnungen aus dem Ghetto Theresienstadt.

In: <https://www.jmberlin.de/ausstellung-bedrich-fritta> (Letöltve: 2024.11.28.)

Egy családi örökség története a theresienstadti gettóból.

In: <https://www.yadvashem.org/education/other-languages/hungarian/educational-materials/lesson-plans/tommy.html> (Letöltve: 2024.12.05.)

Az 5. cikk képének forrása:

In: <https://www.csillagoshazak.hu/kronologia/1944/januar/22-28> (Letöltve: 2024.11.28.)

6. cikk: „*Rántott egér*”, avagy egy fogás a Pokol konyhájából, harc a konyha frontján.

BÁLINT Lilla: *Semmiből is finomat.* In: <https://divany.hu/vilagom/haboru-gasztronomia-retro/> (Letöltve: 2024.11.30.)

ZAPRUTKO-JANICKA, Aleksandra: *Gastronomia w okupowanej Polsce. Tak prowadziło się knajpę podczas II wojny światowej.* In: <https://wielkahaistoria.pl/gastronomia-w-okupowanej-polsce-tak-prowadzilo-sie-knajpe-podczas-ii-wojny-swiatowej/> (Letöltve: 2024.11.30.)

ZWEINIGER-BARGIELOWSKA, Ina: *Háború a konyha frontján.* In: https://multkor.hu/20110207_haboru_a_konyha_frontjan (Letöltve: 2024.12.13.)